

Eberhard Busch

Göttingen

Miért neveztedsz keresztyénnek?

A Heidelbergi Káté 32. kérdés-felelete*

Olyan német népegyházi közegben élek, amelyben a Heidelbergi Káté 32. kérdését, „Miért neveztedsz keresztyénnek?” a maga komolyságában fel sem lehet tenni, az átlagos egyháztag pedig nem tud rá válaszolni. Úgy vélem, hogy az ilyen egyház agyaglábakon áll, mint Nabukodonozor álmában ama szobor, amely nem volt állóképes, noha a feje aranyból készült. Néha az egyházi vezetőknek is ehhez hasonló látomásaik vannak az egyházzal, álmukat pedig képtelenek helyesen értelmezni, akár csak Babel bölcsei. Ezzel szemben a Heidelbergi Káté 32. artikulusának szövege sokkal inkább a jól megalapozott keresztyénségről beszél, amely biztos, nem pedig törekeny cseréplábakon áll. A szöveg meglepő módon azt feltételezi, hogy a Kátén tájékozódó keresztyén válaszolni képes a feltett kérdésre. Íme, a szöveg:

„És téged miért neveznek keresztyénnek?”

Azért, mert hit által Krisztusnak tagja és így az ő kenetének részese vagyok, azért, hogy az ő nevét valljam, magamat neki élő hálaáldozatul adjam, és hogy ebben az életben a bűn és a Sátán ellen szabad lelkiismerettel viaskodjam, ez élet után pedig az örökkévalóságban Krisztussal minden teremtményen uralkodjam.”

Ahhoz, hogy ezt a 32. artikulust helyesen értsük, figyelembe kell vennünk, hogy az a 31. kérdés-felelethez kapcsolódik. Ott arról van szó, hogy miért nevezzük Jézust Krisztusnak – görögül Χριστός, héberül מָשִׁיחַ – azaz Felkentnek. Ez a kifejezés arra az ószövetségi gyakorlatra utal, amelynek során a próféta úgy iktatta hivatalába a papot vagy királyt, hogy olajat öntött a fejére, és a kiválasztott személyt ezzel a felkenetéssel emelték papi vagy királyi rangra. A 31. kérdés-felelet a Zsid 1,9-re utal, amely szerint Jézus is felkenetett: őt az Atya „az öröm olajával” kente fel a Szentlélek által, és így tette őt

* Elhangzott 2013. november 14-én, a *Bemutatás a templomban – a Káté helye a keresztség és az úrvacsora között* témájú nemzetközi konferencián.

Krisztussá. Nem ember kente fel őt Messiássá, nem is Istennek valamelyik rendkívüli szolgálója, hanem az Atyaisten és az ő Szentlelke. Ez pedig arra utal, hogy a keresztyénség semmilyen más tekintélyt nem ismer el mellette.

Az önök szomszédságában élő Magyarországi Református Egyház már a német *Barmeni Hitvallást*¹ megalkotó zsinat előtt² megfogalmazta és alkotmányába foglalta:

„1. §. Jézus Krisztus közönséges anyaszentegyházának egyik része, a Magyarországi Református Egyház [...].

2. §. A Magyarországi Református Egyház a Szentírás alapján és elfogadott hitvallásai, úgymint a Második Helvét Hitvallás és a Heidelbergi Káté értelmében egyedüli fejének az Úr Jézus Krisztust ismeri el és magát zsinat-presbiteri elvek szerint kormányozza.”³

Jegyezzük meg, *egyedüli Főről* van szó, tehát senki és semmi sem áll mellette, s ez ugyanazt a mértéket jelenthetné a keresztyének számára. Őbenne maga Isten találkozik velünk. Ő a Messiás, a Krisztus, a Felkent, és mint ilyen, az egyedüli Fő, akit nekünk, keresztyéneknek el kell ismernünk.

Az, hogy ő a Messiás, a 31. artikulusnak megfelelően Krisztus *hármás tiszte* nének gyakorlásában mutatkozik meg, amely által a mi legfőbb tanítónknak, egyedüli főpapunknak és örökkévaló Királyunknak bizonyul. Ez a Krisztus hármás tiszteéről szóló tanítás. Ő tehát egy személyben gyakorolja e három tisztséget a mi üdvösségünk érdekében. Ezt a Káté különböző igehelyekkel támasztja alá, amelyeket fel is tüntet a szöveg alatt.

Először: *Maga Mózes mondta: Prófétát támaszt nektek testvéreitek közül az Úr a ti Istenetek, olyat, mint én: Őt hallgassátok mindenben, amit csak mond nektek.* (ApCsel 3,22). Jézus pedig így szól: *Mindazt, amit hallottam az én Atyámtól, tudtul adtam nektek* (Jn 15,15).

Másodszor: *Megesküdött az Úr, és nem bánja meg; te pap vagy örökké* (Zsid 7,21). Hasonlóképpen: *Ki ítélne kárhozatra? A meghalt, sőt feltámadt Jézus Krisztus, aki az Isten jobbján van, és esedezik is értünk?* (Róm 8,34)

Harmadszor pedig a megdicsőült **Király** így szól: *Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön* (Mt 28,18).

Nyilvánvaló, hogy a Heidelbergi Káté nem kitalálja a maga mondanivalóját, hanem megtalálja azt a Szentírásban, és következetesen efelé fordítja az

¹ A teológiai nyilatkozatot a német hitvalló egyház zsinata fogadta el 1934. május 31-én Wuppertal város Barmen nevű kerületében. (Szerk.)

² Az előadó itt 1934 januárjára teszi az egyházi törvények megalkotását. Az alább idézett törvénycikkelyeket viszont az 1928-ban megnyílt 4. budapesti zsinat fogadta el. (Pontosítás Baráth Béla egyháztörténésztől. Szerk.)

³ Ld. *A Magyarországi Református Egyház törvényei. Az 1928. évi május hó 8. napján megnyílt negyedik budapesti zsinat által alkotott kilenc törvénycikk.* A Magyarországi Református Egyház hivatalos kiadványa. Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt. Nyomása, Budapest 1933. (Szerk.)

olvasóit. Nem kíván a Szentírás helyébe lépni, hanem vezérfonalként arra nyújt segítséget a keresztyén ember számára, hogy a Szentírásból tájékozódjék.

A 32. artikulus meglepő lépést tesz, és kifejti, hogy Krisztus *érettünk* vállalt közbenjárása arra tekint, hogy *ő velünk* jár. Sok olyan „mások érdekében” történő fellépésről tudunk, amely kiskorúvá teszi az érintetteket és gyámkodni akar fölöttük. Adolf Hitler, a Führer fellépése az önálló gondolkodásától és az egyenes tartástól fosztotta meg a német népet. Krisztus *érettünk* vállalt pártfogása viszont egészen más természetű. Őbenne Isten jár közben *érettünk*, azért, hogy *velünk* legyen. Nem azért cselekszik velünk, hogy mellőzzön minket, hanem azért, hogy számunkra szót és részvételt biztosítson ebben a cselekvésben. Úgy pártfogol, hogy nagykorúvá tesz. A helyünkbe lép, hogy az a hely, ahol Isten velünk van, mi pedig *ővele*, valóban a *mi helyünk* legyen.

Olvastam arról, hogy milyen küzdelmes történelme volt a 16. században kialakult Magyar Református Egyháznak, és arról is, hogy az oly sokszor ismétlődő küzdelmes időkben éppen azért maradhatott talpon, mert pásztorai és a nyáj tagjai ahhoz tartották magukat, hogy Jézus Krisztus az egyedüli Felség. Bárcsak így lenne ez manapság is, amikor sokak számára nem világos, hogy a keresztyén életnek miről is kellene szólnia!

Azáltal azonban, hogy *Isten velünk van*, bizonyára nem leszünk „második Krisztussá”, ahogyan azt Luther sarkítva fogalmazta. A Káté itt óvatosabban fogalmaz, ám mégis bátran: keresztyénnek lenni annyi, mint *Krisztusnak tagja* lenni. Ezzel pedig azt jelenti ki, amit Pál apostolnál olvashatunk, például az Ef 5,30-ban: *tagjai vagyunk testének*; vagy az 1Kor 12,27-ben: *ti pedig Krisztus teste vagytok és egyenként annak tagjai*. A 32. kérdés-felelet ebben az értelemben arról beszél, hogy a keresztyén ember hite ezt jelenti: *ő Krisztusnak tagja*. Nem feje vagyunk ennek a testnek, hanem csupán egy a tagok közül, de semmivel sem kevesebb ennél. Egyházunk egyetlen vezetője sem több ennél, és a legegyszerűbb laikusa sem kevesebb ennél. Ám akár így, akár úgy, micsoda megtiszteltetés és mekkora jótétemény, hogy éppen ezek lehetünk: egy tag a Krisztus testében! Paul Gerhardt ezt így öntötte énekformába:

„Ich hang’ und bleib’ auch hangen
An Christus als sein Glied;
Wo sein Haupt durch ist gängen,
Da nimmt es mich auch mit.
[...]
Ich bin stets sein Gsell.”⁴

⁴ „[...] sein Gsell” – értsd: *sein Gefährte*. Idézet Paul Gerhard (1607–1676; evangélikus lelkész és a 17. század kiemelkedő dalköltője) 1648-ban írt *Auf, auf, mein Herz, mit Freuden – Ébredj fel, szívem, vigadj* című költeményének 6. versszakából. Szövegét Johann Crüger (1598–1662) zenésítette meg 1648-ban.

*Krisztus tagja lettem én,
És benne maradok,
Ő a Fő, s amerre lép,*

Ez természetesen képes beszéd, amelynek tartalma János evangéliumában egy másik képbe sűrűsödik, ahol Jézus így szól: *Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők* (Jn 15,5).

A 32. artikulus továbbvezet és kijelenti, hogy e kapcsolat révén *az ő kenetének részese vagyok*. A Káté az ószövetségi prófécia ígéretére hivatkozik, amint azt nyilvánvalóan fel is tünteti: *Azután kiöntöm majd lelkeket minden emberre* (Jóel 3,1). Az ApCsel 2,17 szerint ez pünkösdkor teljesedett be. A szöveg az 1Jn 2,27-re is utal, ahol azt a hallatlan kijelentést olvashatjuk, hogy minden Krisztus-hívó kenetet nyert tőle, *ezért nincs szükségetek arra, hogy valaki tanítson titeket, mert az ő kenete mindenre megtanít*. Tehát annak az egyedülállóságnak, amelyben Krisztus ellátja a maga hármastisztét, nem az az értelme, hogy ő egyedül áll velünk szemben. Ez a páratlanság éppen az *érettünk* való közbenjárás révén lesz *velünk* való járássá. Aki vitatná e közbenjárás jellegét, az kétségbe vonná, hogy valóban szükségünk van megváltásra. Aki pedig a *velünk* járást vonná kétségbe, az nem úgy tekintene Krisztus közbenjárására, mint *a mi* szabadításunk eseményére. Az, hogy itt a mi megszabadításunkról van szó, éppen abban mutatkozik meg, hogy Krisztus közbenjárása a mi részvételünket *célozza meg*, mi több, *cselekszi*, hisz szabadításunk lényege abban áll, hogy mi aktívan veszünk részt az ő hármastisztében.

A Krisztusba vetett hit annyira egyé tesz minket övele, hogy a Szentlélek minket is prófétává, pappá és királlyá ken fel. Próféta, papi és királyi hivatást, ordinációt és beiktatást nyertünk mi is, mégpedig – s ez is a szövetség újtestamentumi „újdonság”-ához tartozik! – mi mindnyájan: a lelkipásztorok nem kevésbé, mint az úgynevezett laikusok, a laikusok nem kevésbé, mint az úgynevezett lelkészek. Mindenkit az a Krisztus iktatott be hivatalába, akiben hisz, és avégett, hogy higgyenek benne. Azaz: nem Krisztus vetélytársaiként vagyunk próféták, papok és királyok, hanem olyanokként, akiknek Krisztus az előjárójuk. Itt nem a hívők egyetemes papságáról van szó, amint ezt a tanítéletet a lutheránus hagyományban nevezik, hanem arról, hogy *minden hívő ember* aktívan részesedik Krisztus hármastisztésében, tehát minden keresztyén ember egyetemes papságáról, egyetemes prófétaságáról és egyetemes királyságáról. Vajon ez a forradalmi újdonság mára már feledésbe merült? Annak idején Karl Barth még tudott erről, ugyanis a keresztséget a keresztyén ember – minden keresztyén ember! – ordinációjának nevezte. De már maga a Heidelbergi Káté sem akart tudni az úgynevezett klerikusok és laikusok közötti különbségtételről.

Hogyan értsük hát ezt a minden keresztyén emberre érvényes nagyszerű kiváltságot? Nézzük meg közelebbről, hogy mit tanít a Káté a keresztyén ember hármastisztéről!

Csak vele haladok.

[...]

Végleg társa vagyok. (Fordítás és versforma a szerkesztőtől.)

Először

A keresztyének megfelelnek annak, hogy Krisztus *a legfőbb próféta és tanító, aki nekünk a mi váltságunk felől Isten titkos tanácsát és akaratát kijelentette*. Azáltal felelnek meg ennek, hogy megvallják őt: *azért, hogy az ő nevét valljam*. Vessük össze ezt a Mt 10,32-vel, ahol Jézus így szól: *Aki vallást tesz rólam az emberek előtt, arról majd én is vallást teszek mennyei Atyám előtt*. A Káté itt ennek a fordítottjára is utal, a Mk 8,38-ra, ahol ez áll: *Mert, ha valaki szégyell engem és az én beszédemet e parázna és bűnös nemzedék előtt, azt az Emberfia is szégyellni fogja, amikor eljön Atyja dicsőségében a szent angyalokkal*. Krisztus megvallásának az az ellentéte, hogy megtagadjuk őt. A tagadás pedig azt jelenti, hogy valaki *gyakorlatilag* nem áll ki hitben az emberek Üdvözítője mellett, noha elméletileg talán nem tagadja őt. De elvonatkoztat tőle, és félelemből vagy feledékenységből vagy látszólag jól megalapozott indokkal úgy tesz, akárcsak Péter a szenvedéstörténetben: *Nem ismerem ezt az embert* (Mt 26,72). A vallástétel pedig a fordítottját jelenti: azt, hogy az ember szóban és tettben tart ki a Krisztusba vetett hitben, ahogyan a parancsolat kéri, és eközben valamilyen módon mindig szembemegy a közvélemény sodrásával. Mint az irgalmas szamaritánus, szóval és tettel öleli szívéhez azt, aki a rablók kezébe esett, és magára veszi annak gondját, és nem úgy tesz, mint Jézus példázatának papja és a lévitája.

Másodszor

A keresztyének megfelelnek annak, hogy Krisztus *a mi egyedüli Főpapunk, aki érettünk áldozta önmagát*. Ennek pedig azáltal felelnek meg, hogy önmagukat *élő hálaáldozatul adják*, ahogy ezt a Káté mondja.

Mit jelent a hálaáldozat? Bizonyosan nem annak az egyszeri áldozatnak a megismétlését, amelyről a 31. artikulus beszél. Ennek értelmében Krisztus maga gondoskodik arról, hogy ez az egyszeri áldozat egyszer és mindenkorra élő és érvényes maradjon. Ezt pedig azért teszi, hogy ő, mint az érettünk megáldoztatott Isten báránya, *érettünk mindenkor az Atya előtt közbenjárjon*. Ezért nem lehet a tőlünk kért hálaáldozat a keresztáldozat megismétlése. Ezért tanítja a Káté 80. artikulusa, hogy a keresztalál vértelen, eucharishtiában történő megismétlésére vonatkozó római katolikus tanítás *Krisztus egyetlen áldozatának megtagadását* jelenti. A református istentisztelet vezetőjét méltán hívják prédikátornak, nem pedig papnak. *Ő verbi divini minister*. A mi hálaáldozatunk nem a keresztáldozat folytatása, hanem kinyilvánított hálánk ak-tusa ezért az egyszeri áldozatért, illetve annak Krisztus által biztosított szüntelen érvényességéért és hatékonyságáért. Ez a hálaáldozat egész életünkre vonatkozik, mivel a keresztyén ember ebben nem kevesebbet, mint *önmagát* ajánlja fel, önmagát kötelezi el. A Káté itt a Róm 12,1-re utal, ahol ez áll: *Az Isten irgalmára kérlek titeket, testvéreim, hogy okos istentiszteletként szánjátok oda testeteket élő és szent áldozatul, amely tetszik az Istennek*.

Harmadszor

A 31. kérdés-felelet szerint Krisztus örökkévaló Király. Ennek láthatóan az felel meg, amiről a 32. artikulus különös részletességgel szól: a keresztyén reménység ma és jövőben. Ahhoz, hogy ezt megértsük, mindenekelőtt azt kell kérdeznünk: miben is áll ennek az örökkévaló Királynak a cselekvése? Uralkodik, védelmez és megtart – mondja a szöveg. Ez a formula szinte szó szerint visszaköszön az 54. artikulusban: ez a Király *összegyűjti, oltalmazza és megtartja* a maga seregét. Nem a sereg, az egyház teszi ezt, és nem is az, aki az Igét hirdeti, vagy a sákramentumot kiszolgáltatja. A 31. artikulus szerint ez a Király *az ő Igéjével és Szentlelkével végzi* a maga királyi cselekvését. Ez pedig tipikusan kálvini formula, amely szerint mindkettő „kölcsonös összekapcsolódás révén” tartozik össze.⁵

Az egyház nem rendelkezik az Igével. Ez megérkezik, amennyiben a Lélek eljuttatja hozzánk. Miben áll az ő oltalmazó és megtartó munkája? Csodálkozva halljuk: *a nekünk szerzett váltságban oltalmaz és megtart*. Nem egyszerűen a veszélyektől és a sötét óráktól óv meg, hanem arra van gondja, hogy vigasztaljon, mégpedig azzal, hogy *életünkben és halálunkban az övéi vagyunk*. Nem úgy őriz meg, hogy megóv a kísértésektől, amelyek hitünknek és reménységünknek a kioltásával fenyegetnek, hanem úgy, hogy megtart mindezek közepette, ma és minden időben.

Ez a háttér teszi érthetővé a 32. artikulus válaszában harmadik egységét: azért vagyok keresztyén, hogy Krisztus tagjaként ebben az életben a bűn és sátán ellen szabad lelkiismerettel viaskodjam, majd pedig az örökkévalóságban övele minden teremtményen uralkodjam. Feltűnő itt a kifejezőmód, a keresztyén ember szabad lelkiismerettel vívja ezt a harcot. Ez Kálvin Genfi Kátéjából vett idézet (»avec liberté de conscience«, „mit Gewissensfreiheit“). Íme, a társadalmi emancipáció egyik kulcsfogalma a reformáció idejéből! Karl Barth megjegyzi a Kátéhoz fűzött kommentárjában, hogy a 18. század végi francia forradalom emberi jogok védelmében kikiáltott felhívása talán nem lett volna oly sürgető, ha a szabad lelkiismeretnek ez a fogalma legalább a keresztyének szívéig jutott volna el, és követték volna azt. Mindemellett szükséges látnunk, hogy ez nem a keresztyének találmánya, hanem nekik is úgy adatik, amennyiben Krisztus tagjaiként az Ige és a Lélek uralma alatt állnak. Lelkiismeretük – amennyiben szabad, önálló emberek: együtt-tudás Istennel és az ő Szentjével, a Szentlélek által.

Mit tesznek a keresztyének lelkiismereti szabadságukban?

A Heidelbergi Káté *mostról* és elkövetkezendő *majdról* beszél, életünkről e mostani időben, és létünkről Isten örökkévaló jövőjében. Ami a jelent illeti, az a mi feladatunk, hogy *ebben az életben a bűn és sátán ellen harcoljunk*. A szöveg az 1Tim 1,8-ra emlékeztet, amely a hit jó harcának jó lelkiismerettel való folytatására buzdít. A keresztyének tehát lelkiismereti szabadságban

⁵ *Institutio* I. 9,32.

harcolnak, de nem ezzel vagy azzal, hanem a bűnnel és a sátánnal, vagyis azzal az igazságtalansággal és irgalmatlansággal, amelyet emez az emberek között szít. Emellett nem feledkezhetünk meg arról sem, amire a 127. kérdés-felelet figyelmeztet: *a mi esküdt ellenségünk az ördög, a világ és a mi tulajdon testünk* kísértésével szüntelenül ostromol minket. Jól jegyezzük meg: saját valónk is a mi elszánt ellenségünk. Jézus ezért mondja a Mt 16,24-ben: *Aki engem követ, tagadja meg magát*. Itt nem arról van itt szó, hogy saját lényünket mellőzzük, hanem annak komolyan vételéről, hogy életben és halálban „nem önmagamé, hanem az én hűséges Megváltómnak, a Jézus Krisztusnak a tulajdona vagyok”. Ez nem személyiségünk érvénytelenítése, hanem maga az iránytű és a megtartatás abban a harcban, amely ez életben számunkra adatott. Ebben a küzdelemben tapasztaljuk meg, hogy nem úszhatunk mindig az árral. Lassanként hozzácsiszolódunk ahhoz a valósághoz, amelyben a legkényelmesebb út talán zsákutcának bizonyul. Paul Schneider német református lelkész, akit 1939 nyarán hitvallása miatt végeztek ki Buchenwald koncentrációs táborában, ezt jegyezte be naplójába:

„Ha nem tudsz dönteni két lehetőség között, válaszd azt, amelyik kevésbé kényelmes.”

Ez a bűn és a sátán elleni harc tartozéka. *Így lehetséges az, hogy majd az örökkévalóságban* nem kell többé folytatni ezt a harcot, hiszen akkor Krisztus tagjai *vele együtt minden teremtményen uralkodnak*. Ez a 2Tim 2,12-re utal: *ha tűrünk, vele együtt fogunk uralkodni is*. A Káté láthatóan az 1Móz 1,28-hoz kapcsolódik a minden teremtmény feletti uralkodással: Isten azzal bízta meg az embert, hogy hajtsa uralma alá a földet és uralkodjon az azon mozgó minden élőlény fölött.

Ezt a megbízást az 1Móz 2,15 úgy foglalja össze, hogy az embernek *művelnie és őriznie* kell az Éden-kertet. Tehát nem úgy kell uralkodnia, hogy Istennek más teremtményeit kiirtsa és elpusztítsa. Káténk szerint *így lehetséges vele együtt uralkodni minden teremtményen*. Ebben a megfogalmazásban döntő kifejezés: *vele együtt*. Nincs szó tehát valamilyen önkényes hatalomgyakorlásról. Vele együtt uralkodni azt jelenti, hogy eközben annak a kezében vagyunk, aki *a nekünk szerzett váltságban oltalmaz és megtart*, ahogyan ezt a 31. artikulus tanítja. Johann Jakob Schütz egyházi éneke szerint:

„Was unser Gott erschaffen hat,
Das will er auch erhalten,
Darüber will er früh und spät
Mit seiner Gnade walten.“⁶

⁶ J. J. Schütz (1640–1690.) frankfurti evangélikus jogtanácsos, pietista egyházi énekköltő 1673-ban írt *Sei Lob und Ehr dem höchsten Gut* című költeményének 3. verszaka.

*Mit megteremtett Istenünk,
Ő mindazt fenn is tartja,*

Kegyelme az, amellyel teremtményeit óvja és megtartja. *Vele együtt minden teremtményen uralkodni* – ez minden teremtmény javát szolgálja. Az alázatosak uralkodása lesz ez, Jézus pedig nekik ígérte meg, hogy *örökségül bírják a földet* (Mt 5,5). A Káté a Jel 5,8.10-re utal, amelynek ígérete szerint azok uralkodnak majd a földön, akik térket hajtanak a *Bárány* előtt és neki szolgálnak. Így lelnek ők és mindenek teljes békességre.

Végül hadd idézzem az 1Pt 2,9-et, amelyet a 32. artikulus szintén feltüntet a széljegyzetben, és amelyet a szerzők is nyilván szem előtt tartottak: *Ti azonban választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet vagytok, Isten tulajdonba vett népe, hogy hirdessétek nagy tetteit annak, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket.*

Amikor ezt az igeverset halljuk, azt kérdezzük: ugyan hol van az a keresztyén ember és gyülekezet, aki/amely teljes komolysággal magára vonatkozathatná e kijelentéseket? A Káté szerint viszont, és sokkal inkább a Szentírás szerint, nekünk szabad megtennünk ezt, és hadd legyen ez a kérdés és ez az igevers előadásom végszava.

Fordította Visky S. Béla